

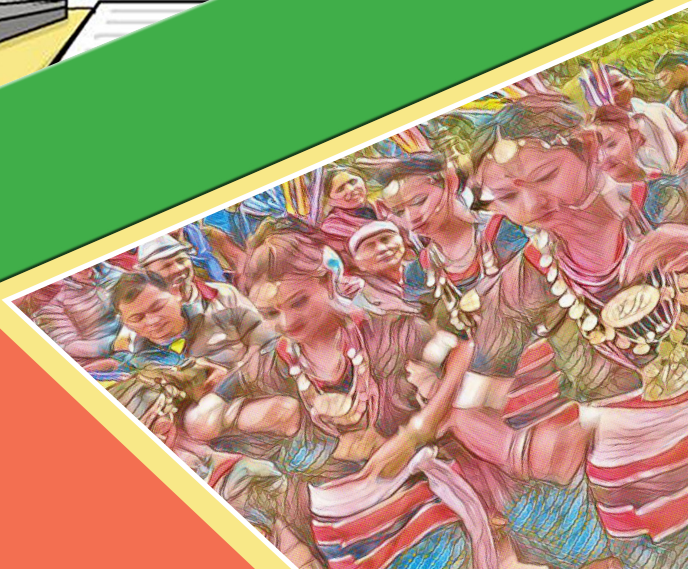
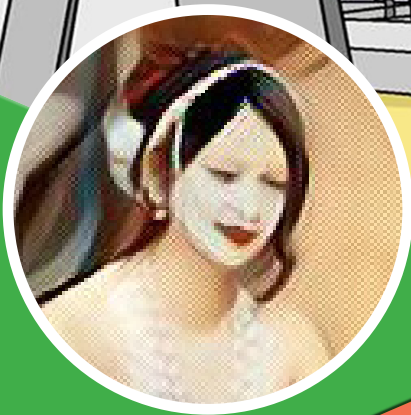
आदिवासिदोड चालाइका रेडि स्टेसनगेलाइहेड कोरोना भाईरस माकुनु कोभिड-१९
देसान विपत रोकिका सम्बन्धी किताप

Cultural Survival

धिमाल

ON AIR

दुनियाभर आदिवासि समुदायगेलाई कोरोना भाइरस माकुनु कोभिड १९ देसानको सर्बाङ हिका उपाइ मुकाबिला पालि गोइदोडखे । कल्चरल सर्भाइभलदोड सामुदायिक रेदि रो सञ्जालगेलाई ईदि देसानसो समुदायता ओलहिका दुखसो सिन्चालि रो देसानता हेसा ब्याबहार पालि दोतेड भाराङ समुदायहेड साहिता पातेड लोका हिनाहि । समुदायको दयाङगेलाईहेड देसानता हिस्का बेबाहार पालि रो देसानसो हेसा सिन्चालि दोका भाइका जिउ बान्चेपाका सम्बन्धि स्वास्थ्य बानाल पिलि, ओबालाई नुइधुइलि दोका राउता बानाला पितेड सामासता परिवर्तन चुमालि सामुदायिक रेदि बाका काम पाकाहि। सामुदायिक रेदि आदिबासि समुदायगेको भासिङ ओबालाङको ज्ञान फाइसालाको आधिकार, बिना भन्भक्त नुइधुइलि पिका हाकअधिकार, समुदायको भासिङ सोबाइका, कामलागिका, गोइका बानाल रो गेपाकालाइ गेपालि भासिङ सर्बङ हिका माध्यम । आतिलदोड सक्ति । आदिबासि समुदायगेलाई सामुदायिक रेदिसो निडका बानाल पाहासो सर्बङसो जेडकाताङ लोकाहि ।

G. U. Jugan

गलिना अङ्गारीमा
कार्यकारी निर्देशक
कल्चरल सर्भाइभल

मुल धेय

इदि किताप कोड रेम्का सोचाइ,
आदिवासी बानालगेलाई हेड कोरोना भाईरस
माकुनु कोभिड-१९ देसानको आसार दोफा
सम्बोधन रो मुअपालि साहिता
पालि हि ।

तोकिका हुल

इदि कोरोना भाईरस माकुनु कोभिड-१९ देसान
माकुनु विपतता दुनियाता आदिवासी दोड चालाइका
रेदि, स्टेसनता काम पाका रेदिचारि, आदिवासी
बानालचारि कालाउ बानाल कार्यक्रम
चालाइकागेलाई हेसा बान्चेलि दोका
काथाता ध्यान पितेड लेखिका
केलाइको रेम्का किताप हि ।

आधारभूमि

दुनियाभर द्याङ हिका थामेता एला मानव सान्सार, कोरोना भाईरस माकुनु कोभिड-१९ देसानता हि । इदि भाईरसको बारेता स्वस्थ्यचारिगेलाइ एला थेकापाबुङ रेम्फा मागिका स्थिति हि । इदोइ भाईरस दुनिया गोतेङ थामेता देसान फारालि दोका हि । कोरोना भाईरस सान्सारको लाख द्याङगेलाइको ज्यान ह्वलि दोहोइ । दुनियाको अर्थतन्त्र तहसनहस जेङकाताङ हानिका स्थिति हि । इदि आवस्था, दुनियाको आदिवासि समुदायगेलाइ हेङ खातारा परिका, घाति पाकाताङ ओवालाइको ससक्तिकरण पालि गोइका माउका निङका हिनाहि ।

खातारा बारेता काथा पालाउ भाराङ खान्तेङ लाम्फा आदिवासि द्याङगेलाइता स्वास्थ्य सुविधा, ओसेरे, भालभालाका चि मान्ठुका थामेता, कालाउ आदिवासि द्याङगेलाइको गिका काथाता कोरोना भाईरस कालाउ कोभिड-१९ देसान बारेता, जातिङको रो रेम्फा काथाता ओबालाइहेङ थाहा पिका अभाव जेङका हि । काथा पालाउ आदिवासिगेलाइको ताताइमिको मोल रो समति हि । ताइको लाम्फासोङ चातेङ लोका चाका बिधि (परम्परागत खाद्य प्रणाली), पुख्यौलि खाल आतिल (पुख्यौली ज्ञान) को भाकार हि । ओबालाइ भाराङ एअ्तत जेङका हि ।

इदि देसानको बेलाता आदिबासि दोङ चालाइका बानाल चुमाका (सन्चारमाध्यम) गेलाइ रेम्फा काम पाका हि । इदोइ दुनियाभरिसो दुखबेला बानालगेलाइ जातिङको उतर पिलि दोका आन्सारसो आदिबासि द्याङगेलाइ धिर्लि दोका राउ आन्सार पिलि रो पापालि गोयाङ । ओदोभासिङ, कोरोना भाईरसको बिपत बेलाता आदिबासि समुदायगेलाइ बान्चेलि भासिङ कल्चरल सर्भाभलसो आदिबासि बानालचारिको काम रो ओबालाइ बान्चिलि मुल काथा दोतेङ किताप बानाइका हि ।

इदोइ कितापको न्हे खन्ड हि । लाङ भागता कोभिड-१९ देसान रोकिलि रेदिकर्मिको काम, बान्चेका रो धिर्लि गोइका काथा मुल हि । न्हे भागता आदिबासि द्याङगेलाइ जिमीदारि जेङतेङ देसान भाइका खान्धारि हिका रो जातिङको गिलिगोइका आन्सार सामाग्रिगेलाइ बानाइलि रो पिगिल्का काम, बिसयता खास हि ।

लाड पाडति रेदिचारि रो आलत्यागेलाइ (स्वयंसेबकहरु)

१.१ बान्चेलि रेदिचारिगेलाइको लाड काम ।

रेदिता काम पाका भाराड बान्चेलि योजना बानाइका : विश्व स्वास्थ्य संगठन, केन्द्रीय रो लोकल इकाइ ओसेरे पाका चारिगेलाइ पिका सुभावगेलाइ मनलिता ताअकाताड नेलाइ रेदिता काम पाका भाराड ताइको हुल बानाइतेड बान्चेका योजना खास बानाइलि गोयाड । लोकल सरकार र स्वास्थ्यचारि ले दिएका सुभावलाई ध्यानमा राख्दै तपाईंहरूले रेडियोमा संलग्न सबैजनालाई आफ्नो टिमको रुपमा सुरक्षित रहने योजना बनाउन आवश्यक छ ।

बानालचारि (सञ्चारकर्मी) बारेता ताइमिहेड नाल्पासु । देसानता लोलिहानेलि सारकार सो रोकिका रो नियमगेलाइ होइसो असजिलो जेडका कालाउ रोकवट माजेडसिड बानाल काम पालि लोकल सिपाहि चारि रो निकाय सो परिका आन्सार लाम्फासो अनुमति हुसु ।

हिन्साड खातारा हिका थामेता काम पालि दिडगिल्लाउ हुलको दयाडगेलाइहेड रेम्का तरिकासो चालाइलि गोयाड : हुलता हिन्जाड उमेर जेडका रो हिगिललि मादोका दयाडगेलाइ माकुनु दिर्घरोगिगेलाइ हिनु ओबालाइको स्थिति खान्तेड सितासोड पालि दोका कामगेलाइता पिलिगोयाड ।

खाताराको छानबिन पासु : यदि ना लोकल दलता काम पालि हानिकाताड हिना पानु लोकल सम्बन्धित अधिकारि रो दलको बाका दयाडगेलाइ चुमाका उपाइ रो नियमगेलाइ दोअका मानिसु । इदि नेलाइको बान्चेका लाड उपाइ ।

काम पाका थामे रो अफिस जेलाउबुड सुग्घर ताअसु : अफिसको जेदोड कोठागेलाइ पेअसा सेका ओसेरे, सेनिटाइजरहेड सफा पातेड हिनु ।

माइक्रोफोनता भेर्मा तुपाका प्रबिधि माकुनु स्पन्ज चालाइसु : इदोइ उपकरनगेलाइसो देसान सरिलि दोखे । ओदोभासिड यिन्को चालाइलि दोतेड बारम्बोर माइक्रोफोनको स्पन्ज फेरितेड हिनु । ताइमि रो हुल बोन्चेलिको भासिड चालाख जेनाइने ।

अर्न्तबार्ता दोपातेड चालाइका उपकरनगेलाइ पेसा मान्ठुका बानाइसु : नेलाइ पेसा सेका ओसेरे मोअका धाबा चालाइलि दोसुना । नेलाइ पेसा सेका सेनिटाइजर ओसेरे हातेसो चोल्पालि दोसुना । उपकरनगेलाइ क्लोरिनहेड साफा मापासु । क्लोरिनसो चालाइका उपकरन बिगिलि दोखे ।

रेदिता न्हेमि खान्तेड हिन्साड दयाडगेलाइ माचुमासु : न्हेमि खान्तेड हेन्साड दयाड गेलाइ चुमालि गोइनु खानि चुमासु । भाराड दयाडगेलाइ दोफा भेर्पाड माहानितेड रो मास्कहोइ नुइ थुम्तेड खानि स्टुडियो माकुनु काम पाका कोठा लिता दुल्पासु ।

रेकर्डिड स्टुडियोता कार्यक्रम माबानाइतेड अनलाईन कार्यक्रम माध्यमसो बानाइसु : रेदिको सम्बन्धित संयोजकदोफा सालाहा पातेड अनलाईन माध्यमसो कार्यक्रम बानातेड रो प्रसारन पालि व्यवस्था पासु । नेलाइ दोफा अनलाईनसो कार्यक्रम बानाइका रो प्रसारन पाका स्रोत मान्ठुनु टेलिफोनसो बुड कार्यक्रम प्रसारन भेनेड उपाइ भोसु । लेता पिका लिंकता बिना पाइसा रेदिता प्रसारन माकुनु स्ट्रिमिडको भासिड आतुइसा भेनेड उपाइ हि : www.giss.tv

गृह पाठ कार्यक्रमको सामाग्री बनाइका तयार

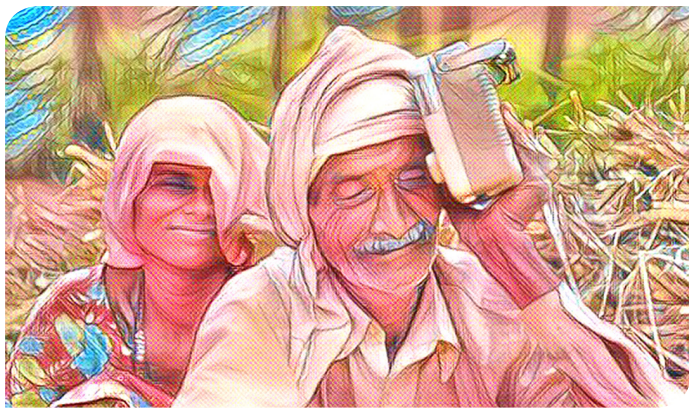
इदि भागता, आदिबासि बानालचारिगेलाइ जिमिबार जेडतेड बानाल कामता लागिनि भासिड विश्व स्वास्थ्य संगठन र स्वास्थ्यसम्बन्धी खास वेवसाईटहोइ कोरोना भाइरस माकुनु कोभिड-१९ देसान निर्देशनगेलाइहेड पोतोका बानाइतेड प्रस्तुत पानाखे ।

- अधुरो रो गलत बानालगेलाइ वास्ता मापासु । विश्व स्वास्थ्य संगठनासो गलत सामाचार रो थाहा पिका हिन्जाड बानाल चुमाका आलाउ भेनेडपाहासो नावाइ चारचाराइ पालि 'इन्फोपेमिक' शब्दसो बाखान पाका हि । मारेम्का बानाल रो मारेम्का थाहा पिका आन्सार दयाङगेलाइता दुबिधा सिर्जाइ पाखे ।
- बानाल रो गिलि गोइका दयाङगेलाइता दुबिधा सिर्जाइ पाखे । मारेम्का पालि बाध्य जेडखे । इदोइ भाराङहेड अहित पाखे । ओदोभासिड चारचाराइका आरो अधुरो बानालगेलाइ वास्ता मापासु ।
- देसान आरो बेमारको बारेता विश्व स्वास्थ्य संगठन पिका सुभाब, आधिकारिक कालाउ दिएको सुभाब, आधिकारिक र वैज्ञानिकतथ्याङकेलाइता ध्यान पिसु । फोम पासु, नेलाइ इदि बिसयता बिसेसज्ञबुड माको बैज्ञानिकबुड माको । ओदोभासिड जनस्वास्थ्य विज्ञ, सरुवारोग विपेशज्ञ, नर्सगेलाइ, सुइ बानाइलि गिका दयाङगेलाइ भाराङ देसानको स्वास्थ्यचारिगेलाइको छानविनहोइ इदि देसान रो इदि पाहाको बारेता दोअलि दवावा ।
- आदिवासीको ज्ञानता ओसेरे रो पातेड लोका इदोइ आगा पासु । आदिबासि दयाङगेलाइ दोफा येल्पालि दोका बल पिका लाम्फो चातेड पुख्यौलि चाका आन्माने, ओसेरेपोइति आरो ओसेरे बारेता ज्ञान हि । ओदोभासिड आदिबासि दयाङगेलाइको इन्साका स्वास्थ्यचारि कालाउ इन्को बारेता गिका दयाङगेलाइ

दोफा पुख्यौलि ओसेरे आरो ओबालाइको पातेड लोका काथा ता अन्तर्वार्ता हुसु ।

- नेलाइ ताइको जातको दयाङ गिका राउता रो देसको भाराङ गिका राउ राष्ट्रिय भासाता बानाला प्रसारन पासु । बानालहेड उचित बानाइसु । आदिबासि दयाङगेलाइको ताइको जातको राउता ओबालाइहेड रेम्का रो सुकाका आन्सारको, जातका दयाङको ज्ञान बाह्रपाका रो ओबालाइको हित जेडका बानालगेलाइ प्रसारन पासु । ताइको राउ नुइ धुइलि दोका दयाङ मान्नुनु, ताइको राउ नुइ धुइलि दोका दयाङ भोसु । कालाउ जात लिताको राउता बानाल पिसु । लोकल तहता चारचाराइलि भासिड हेसाड बानाल रो जानकारीगेलाइ बानाइलि दोका हिलि दोवावा । यिन्को चारचाराइ पासु । इदि कितापको अन्तिमता नेलाइहेड देसान सम्बन्धित बिस्वास जेडका जानकारीगेलाइ वेवसाईट र लिङकेलाइ ताअका हिनाहि ।
- सामाजिक कलंकसो जोगिसु । इदि भाइरस, हिन्जाड बानाल माध्यमकागेलाइ इदिहेड 'चाइनिज भाइरस' दोतेड बाखान पाका हि । इदोइ एसियाको दयाङगेलाइहेड दुख पिका हि । जातिवाद रो नश्लवादहेड दुनियाभर फाराइलि साघाउ पिका हि । हेसाड क्षेत्रगेलाइता, बाहार देसता काम पातेड ताइको देसता घुरिका दयाङगेलाइहेड मारेम्का बेबाहार पाका हि । ओदोभासिड ताइको राउ छानिलि रो चालाइलि ध्यान पिसु । दयाङको राष्ट्रियता, चाकाको लाम्फा, आप्रावासनको स्थिति रो स्वास्थ्यको आबस्था तोकितेड काथा मापासु माकुनु इन्का बिशेसनको माचालाइसु ।
- मानवअधिकार सम्बन्धी दयाङगेलाइहेड गिका बानाइका अभियान सिर्जाइ पासु । कोभिड-१९ देसानको स्थितिता आप्राबासि रो निर्बासनता हिका

धाना जामालाइ कालाउ
म्हुइका जामालाइहेड रेदि
हिङलि आरो रेदिको
माध्यमसो नावा नावा
काथागेलाइ धिलि,
प्रोत्साहन पालि शिक्षा
अधिकारिगेलाइहेड
काइसु ।

9

दयाङ, बेमार रो ओबालाइको साअका दयाङगेलाइ
रो स्वास्थ्य दयाङगेलाइहेड सरिकासो बान्चेपालि
मानवअधिकार सम्बन्धि अभियान सिर्जईसु । बिपत
बेलाता बानालको भासिङ समइ बाखाराइसु । रेदिता
मानवअधिकार उलंघन पाका चारचाराइ पालि समइ
रो थामे बाखाराइसु ।

देसानता जादु भाइपा ओसेरे दोका आधार मान्ठुका
सामाग्रीगेलाइ माछापिसु । इस्का एलोङ मासोचिका
ओसेरे बारेता रो बेमार येल्पाका ग्यारेन्टी पातेङ
नुइ धुइनु, रो पत्रकार रो बानालचारिगेलाइ प्रश्न
ताअसु । इन्स्का बारेता आउराइका जानेकारि रो
प्राकृतिक कालाउ पुरखयौलि ओसेरेपोइति रो हातेता
निङका ओसेरेहाइ भिन्नता छानिसु ।

मानवअस्तित्वको मत आन्सार चारचाराइ पासु ।
दयाङ बेमार जेडनु माकुनु कोभिङ-१९ को बेमारसो
सिका हिनु, इन्को दयाङ रो साअको दयाङ भोगिका
दसा रो दुखको सम्मान पासु । एलोदोङ मन ताअसु ।
सिंवेदनशील जेडतेङ मन मादुखिपासिङ प्रश्न हिसु ।
प्रश्न हिलाउ दुख जेडका दयाङहेड ताइमि भाइका
सोचिसु ।

समुदायता हिका बानालगेलाइ चारचाराइ पासु ।
समुदायता बानालको भासिङ अधिकार निङका दयाङ
नाल्सु । देसान थामेका उपाइ पाका बारेता राष्ट्रिय,
क्षेत्रिय र सामुदायिक तहता सम्पर्क ताअसु कालाउ
प्रचार पासु । इन्को बेलाता हिदि रो हाइ कामगेलाइ
पालि मापिकाहि, हाइ क्रियाकलापगेलाइ बन्द पाहि
दोका बारेता सालाहा कालाउ टिपनि पासु ।

फोम पासु, रेदिसो बेमारको जेडका स्थितिता हिका
दयाङगेलाइको भासिङ परिक्षनको महत्व गिपालि
रो बेमारको संका लागिका दयाङगेलाइ हेड बानाल
पिका एलोङ माध्यम । बेमारसो बानचलि परिक्षन
पालि आबसेक हि ।

२.२ समुदायको मोल समतिगेलाइ हेड भाउ पिसु

बन्दाबन्दीता हिलाउ सहअस्तित्वको मन बिकास
पासु । साअको कामगेलाइ बाखाराइतेङ पाका बारेता
सुभाव पिसु । श्रुति परम्पराआन्सार चारचाराइ पासु ।
देसानसो मानसिक असर रो दुखगेलाइ आतुइका
बानाइलि गतिविधिगेलाइहेड बिकास पासु ।

धाना जामालाइ रो म्युइका जामालाइगेलाइ हेड स्कुल
बन्द जेडका असर घाति पालि रो ओवालाइको पाराइ
आन्सार नावा ढाचा रो सैलिको रेदि कार्यक्रमगेलाइ
बानाइसु ।

धाना जामालाइ कालाउ म्हुइका जामालाइहेड रेदि
हिङलि आरो रेदिको माध्यमसो नावा नावा काथागेलाइ

दयाङ्क बैमार जैङ्कु माक्नु कुमिड-१९
कु बैमारसु सिका हिनु, इन्कु दयाङ्क रौ
साअकु दयाङ्क मोगिका दसा रौ दुखकु
सम्मान पासु । एलौदोङ्क मन ताअसु ।
सिन्दनशील जैङ्कु मन मादुरिपासिङ्क
प्रश्न हिनु । प्रश्न हिलाउ दुख जैङ्का
दयाङ्कहङ्क ताइमि भाइका सौचिसु ।

धिलि, प्रोत्साहन पालि शिक्षा अधिकारिगेलाइहेङ्क
काइसु ।

- ☞ केहि थामेता लकडाउन प्रतिबन्ध ल्हाका दोका
कोभिड-१९ देसान माअका माको दोतेङ्क, भाराङ्कहेङ्क
बानाल पिसु । स्वास्थ्यचारिगेलाइ धिर्पाका सुभाब
भाराङ्क पालना पालिगेलाइ दोसु ।
- ☞ समुदायहेङ्क रेदिसो लेङ्कपासु । लेन्चाका आरो मन
चाङ्का जेङ्का ले: कालाउ संगितगेलाइ धुइपासु ।
देसानको बेलाता रेदि हिङ्का दयाङ्कगेलाइहेङ्क मन
चाङ्का बानाइसु । इन्साङ्कपातेङ्क दुख बेलाता रेम्का
पक्षगेलाइ भोअतेङ्क हिङ्का दयाङ्कगेलाइहेङ्क, इधिरिङ्क
थि रो आतेससो ल्होलि साहिता पासु ।
- ☞ सिमाना, हाते, सार्वजनिक यातयात बन्द जेनासि
चाका आन्मानको दुख घातिपालि, ताइको जातको
दयाङ्कगेलाइता ताताइमि साहिता पालि रो पालिभासिङ्क
हिका चाका आन्माने बाखाराइतेङ्क चालि प्रोत्साहन
पासु ।
- ☞ कोरोना भाइरस रो भविष्यता लोलि दोका भेनेङ्क
देसानसो चाका आन्मानेको दुखसो बान्चेलि, मातृभुमि

रो जिउ बान्चेलि सारसिं थिङ्कलि रो सिं थिङ्कलि
प्रोत्साहन पासु । भाराङ्क साअको दयाङ्कगेलाइहेङ्क
साअ आगाता म्हुङ्क बागाइचा थिङ्कलि दोसु । रैथाने
रो लोकल चालाङ्कगेलाइ थिङ्कलि प्रोत्साहन पासु ।
☞ समुदायलिता ताताइमि साहिता पाइने कालाउ पालि
लागाइने, भाराङ्क एअथामे जेनाइने कालाउ जेदोबुङ्क
दुख मोअपालि एअथामे जेङ्कलि प्रोत्साहन पासु ।
☞ समुदायहेङ्क निरोगि हिका उपाङ्कगेलाइ ध्यान पितेङ्क
धिलि सालाह पिसु । पाइसा खुरसो हुलाउ पिलाउबुङ्क
बेमार चुमालि दोखे । बेमार सरिका इदोइ रो इस्का
भाइका बिषयतता ध्यान पिलि समुदायहेङ्क बुझिपासु ।
☞ केलाइको जिउ बलिका बानाइलि रेम्का चाका
आन्माने चालि प्रोत्साहन पासु रो आदिबासिको
पुख्यौलि चाका आन्माने बारेता रेदि कार्यक्रमगेलाइ
बानाइतेङ्क धुइपासु । आदिबासिगेलाइको पुख्यौलि
चाका आन्माने जिउहेङ्क गोइका पोसन पिखे । पुख्यौलि
चाका आन्माने हिन्जाङ्क बासार सिन्चालि साहिता
जेङ्का आजाइ आजुगेलाइहेङ्क खाङ्कलाउ जेनाङ्क ।

००

१.३. वेवसाईटगेलाइ

कोभिड-१९ सम्बन्धी आदिवासीहगेलाइको राउ आन्सार बानाइका कार्यक्रमगेलाइ कल्चरल सर्भाइभलको इन्डिजिनियस
राईट्स रेडियोको वेवसाईटता ताअका हि ।

Cultural Survival : https://rights.culturalsurvival.org/radio-spots-search/field_radio_series/COVID-19-85/language/en/language/und

कोभिड-१९ सम्बन्धी बिस्वास पालि दोका धिलि गोइका विश्व स्वास्थ्य संगठन वेवसाईटता ताअका हि ।

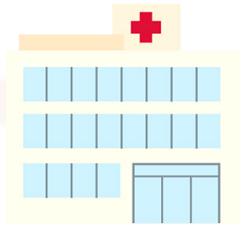
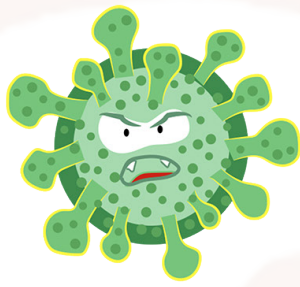
World Health Organization <https://www.who.int/es>

कोभिड-१९ सम्बन्धी बिसेस सामाग्रीगेलाइ बानालचारिको अन्तर्राष्ट्रिय सन्जालता बुङ ताअका हि ।

International Journalists' Network: <https://ijnet.org/en>

भोतेङ्क हिगिल्का बानालचारिगेलाइको (खोजपत्रकारहरूको) विश्व संज्जालको वेवसाईटता बुङ खाङ्कलि दोसुना ।

Global Investigative Journalism Network: <https://gijn.org/gijn-en-espanol/>

Cultural Survival

2067 Massachusetts Avenue
Cambridge, MA 02140
(617) 441-5400
www.culturalsurvival.org

Dhimal Indigenous Language, Nepal

Coordination : **Dev Kumar Sunuwar**

Translation : **Manju Dhimal**

Layout : **Laxman Sunuwar**